

فصلنامه علمی-پژوهشی
مجموعه دراست العالم الاسلامی
پژوهشهای یاسی جهان اسلام

پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، انجمن مطالعات جهان اسلام

فصلنامه علمی (مقاله علمی-پژوهشی) پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹، صص ۱۶۷ - ۱۳۷

تحلیل گفتمانی دین در سیاست خارجی نخست وزیران رژیم صهیونیستی

عبدالرحمن ولایتی قوجه بگلو^۱

سید جلال دهقانی فیروز آبادی^۲

احسان شاکری خویی^۳

جواد علی پور^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۲۵

چکیده

هدف: هدف مقاله حاضر بررسی انگاره‌های دینی حاکم بر سیاست خارجی رژیم صهیونیستی از طریق تحلیل گفتمانی اظهارنظرها، سخنرانی‌ها و برنامه‌های نخست‌وزیران آن طی دو دهه اخیر است. پرسش اصلی پژوهش آن است که اعتقادات دینی یهودی چگونه در کلام نخست وزیران رژیم صهیونیستی در حوزه سیاست خارجی بازتولید می‌شود؟

روش‌شناسی تحقیق: روش تحقیق تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف است که براساس سه سطح توصیف، تفسیر و تبیین متون منتخب را واکاوی می‌کنیم و نشان می‌دهیم که این عوامل متنی چه روایتی از روابط اجتماعی و به طور خاص سیاست خارجی این رژیم را بازتاب می‌دهند.

یافته‌های تحقیق: یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که گفتمان سیاست خارجی نخست‌وزیران اسرائیل (از احزاب و طیف‌های مختلف سیاسی) متأثر شدید از فرهنگ سیاسی دینی یهود است که بر خط و مشی‌های کلان رفتار خارجی و به ویژه موضوع اساسی تر آن یعنی منازعه با مسلمانان، اعراب و فلسطینیان بازتاب دارد. نتیجه‌گیری: نتایج ارزیابی‌ها از عوامل متنی و مواضع گفتمانی سه نخست وزیر رژیم صهیونیستی نشان می‌دهد که این رهبران عمدتاً سیاست خارجی خود را بر هویت دینی متضاد، تعارضات گفتمانی، امر و دستورات مقدس یهود، وجود تعارض و کشمکش اساسی با مسلمانان مبتنی می‌سازند و از این طریق به خشونت‌ها، توسعه‌طلبی‌ها و تجاوزات مستمر ۷۰ ساله اخیر خود علیه فلسطینیان مشروعیت می‌بخشند.

واژه‌های کلیدی: تحلیل گفتمان انتقادی، دین، رژیم صهیونیستی، سیاست خارجی، اسرائیل

۱. دانشجوی دکتری روابط بین الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران. rahman-velayati@yahoo.com

۲. استاد گروه روابط بین الملل دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) jdehghani20@yahoo.com

۳. دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران shakeri-eh@yahoo.com

۴. استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. alipor@tabrizu.ac.ir

۱- مقدمه

تأثیر دین بر شکل‌دهی به عرصه سیاسی داخلی و خارجی امپراطوری‌ها و سپس دولت‌ها به بیش از چند هزار سال باز می‌گردد. تقابلات امپراطوری‌ها، جنگ‌های صلیبی، سر برآوردن جنبش‌های متعدد مذهبی و بالاتر از همه آن‌ها جنگ‌های متّهی به وستالیا و تشکیل دولت مدرن همه از مظاهر دین در سپهر داخلی و خارجی دولت‌ها به شمار می‌آید. نفوذ دین در تعاملات کشورها یکی از بزرگترین معماهای پرداخته نشده در سیاست خارجی کشورها به شمار می‌آید. نقش دین در سیاست بین الملل همچنین یک چالش فکری برای محققان روابط بین الملل و دین و سیاست است. در حالی که دین به عنوان عامل مهمی در برخی تحلیل‌های روابط بین الملل تلقی کرده است، مسائل بحث برانگیز و کشف نشده بسیاری درباره نقش دین در سیاست‌های خارجی دولت‌ها همچنان باقی مانده است.

سیاست خارجی در در تعریف متعارف به سادگی به عنوان خط‌مشی‌های رسمی یک کشور تعریف می‌شود که بر ابعاد مختلف نظامی، اقتصادی، بشردوستانه، اجتماعی و فرهنگی مناسبات آن با سایر کشورها و بازیگران غیر دولتی تأثیر می‌گذارد. این تمرکز نقش دین را در پدیده‌های غیرمستقیم، مانند شورش‌ها، جنگ داخلی، سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های فراملی (از جمله تروریست‌ها)، از مطالعه خارج می‌کند. این در حالی است که دین منبع دیدگاه‌ها و ارزش‌های جهانی، همچنین منبع هویت و مشروعیت است و با نهادهای رسمی مرتبط است.

دین مجموعه‌ای از اعتقادات معنوی جمعی است که در یک گفتمان بیان می‌شود و توسط نهادها، جوامع و اقدامات مرتبط تداوم یافته و تفسیر می‌شود. میراث دینی یک کشور ممکن است روی جهت‌گیری کلی آن به سمت سیاست خارجی و اینکه کدام کشورها در زمره متحدین و دشمنان باشند، تأثیر می‌گذارد، اما چگونگی تأثیر آن، میزان تأثیر آن و نحوه تعامل آن با ساختارها و گروه‌های سیاسی داخلی موجود، هنوز ضعیف است (Warne and Walker, 2011: 11-135).

دین بر عرصه سیاست خارجی بسیاری از کشورها تأثیر می‌گذارد و خطوط دوستی و دشمنی آن را متمایز می‌کند. در این راستا، یکی از عناصرهای مهم پایدار و تأثیرگذار بر

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام

۱۳۸

سال دهم، شماره سوم، پائیز ۱۳۹۹

سیاست خارجی اسرائیل^۱، منافع و ایدئولوژی است. البته در طول چند دهه گذشته نقش ایدئولوژی در این رژیم بسیار پررنگ و پیچیده‌تر بوده است. به طور کلی، نگاه اسرائیل به جهان برگرفته از فرهنگ سیاسی دینی آن است. نگاهی که ریشه در تاریخ یهود و جریان‌ات متعدد و تحولات آن دارد (حاج‌یوسفی و اسلامی، ۱۳۸۸: ۱۸۷-۱۸۸).

هرچند رهبران کنونی اسرائیل خود را با هویت سیاسی و به عنوان تنها دموکراسی غرب آسیا معرفی می‌کنند، اما واقعیت موجود در سپهر سیاسی این رژیم بسیار پیچیده‌تر و در هم تنیده با مسائل و تفاسیر خاص حاکمان اسرائیل از یهودیت و غیرقابل تفکیک از آن است (Solarz, 2020: 1-21).

از زمان تأسیس و به ویژه از دهه ۱۹۷۰ ملی‌گرایی مذهبی یهود در رویکرد اسرائیل برای تداوم منازعات با فلسطینیان تأثیرات زیادی داشته است. این در حالی است که دین یهود از هیچ رویکردی برای درگیری با فلسطینی‌ها طرفداری نمی‌کند (Javadikouchaksaraei and Others, 2016: 311). در طول تاریخ چند دهه‌ای اسرائیل، نظام اعتقادی یهود به عنوان نهادی قدرتمند به اتخاذ یک رفتار تهاجمی منجر شده است و در کنار آن مبنایی برای شکل‌گیری و عمل گروه‌های سیاسی قدرتمند اسرائیل بوده است؛ به گونه‌ای که ساختارهای اصلی و مشخصه‌های ذاتی جامعه اسرائیل براساس یهودیت شکل گرفته و اداره می‌شود (دهشیری و مشتاقی، ۱۳۹۴: ۴۳).

هم‌اکنون بررسی جهت‌گیری احزاب سیاسی در اسرائیل نشان می‌دهد که چندان تفاوتی نمی‌کند که چه حزبی در این رژیم سرکار باشد، زیرا سیاست خارجی آن به عنوان یک دولت یهودی تعریف می‌شود. عملکرد اسرائیل ناشی از ماهیت این دولت است و عوامل داخلی و بین‌المللی چندان تأثیری بر سیاست خارجی آن ندارند.

ماهیت دولت اسرائیل (صهیونیسم محوری، کارکردمحوری، قوم‌محوری) عامل اصلی در شکل‌گیری سیاست خارجی آن به شمار می‌رود. آنچه در شکل‌گیری سیاست خارجی اسرائیل بیش از دیگر عوامل مؤثر بوده است، مسئله ذات و ماهیت دولت اسرائیل است (اسلامی، ۱۳۹۳: ۱۱).

مسئله اصلی پژوهش حاضر بررسی زوایای پنهان انگاره‌های دینی حاکم بر سیاست

۱. از آنجا که در تحلیل گفتمان با عین واژه‌ها و عبارات سروکار داریم، در این مقاله از «اسرائیل» به جای «رژیم صهیونیستی» استفاده می‌کنیم.

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های باسی جهان اسلام
جمعه نر اسف نام الاسلام

۱۴۰

سال دهم، شماره سوم، پائیز ۱۳۹۹

خارجی این رژیم در دو دهه اخیر است. از آنجا که مذهب در تمام ابعاد سیاست داخلی و خارجی اسرائیل ریشه دوانیده و این یهودمحوری در تصمیم‌سازی آن بسیار تأثیر دارد، چگونگی بازتولید و بازتاب این اعتقادات در سخنرانی‌ها و اظهارنظرهای رهبران و به ویژه نخست وزیران اهمیت می‌یابد. زیرا رهبران و نخست وزیران از احزاب و طیف‌های مختلفی از راست و چپ در سپهر سیاسی اسرائیل به قدرت می‌رسند و ادعای روایت‌های مختلف و خاص خود از سیاست خارجی این رژیم را دارند.

در این راستا هرچند تفکیک احزاب اسرائیلی از منظر سیاست خارجی کار بسیار دشواری است، اما به هر تردید رهبران این احزاب که به مقام نخست‌وزیری می‌رسند نوعی از ملی‌گرایی مذهبی یهودی را در خط مشی خارجی آن بازتولید می‌کنند. واکاوی متن سخنرانی‌ها و اظهارنظرهای چند نخست‌وزیر اخیر این رژیم (بنیامین نتانیاهو از ۱۹۹۶ تا ۱۹۹۹ و از ۲۰۰۹ تاکنون؛ ایهود باراک از ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۱ و آریل شارون از ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۶)^۱ و کشف عوامل برون متنی پنهان، دغدغه اصلی مقاله حاضر است.

پرسش اصلی آن است که «اعتقادات دینی یهودی چگونه در اظهارات و سخنرانی‌های نخست وزیران رژیم صهیونیستی در حوزه سیاست خارجی اسرائیل بازتولید می‌شود؟» در پاسخ باید گفت که گفتمان سیاست خارجی نخست‌وزیران اسرائیل از طیف‌های مختلف سیاسی متأثر شدید از فرهنگ سیاسی دینی یهود است که بر خط و مشی‌های کلان رفتار خارجی و به ویژه موضوع محوری منازعه آن با مسلمانان، اعراب و فلسطینیان بازتاب دارد. روش پژوهش مقاله حاضر تحلیل گفتمان انتقادی است که با استفاده از عوامل درون زبانی حاکم بر متن سخنرانی‌ها، اظهارات و برنامه‌های این رهبران اسرائیلی، عوامل برون زبانی را واکاوی می‌کنیم، اینکه این عوامل متنی چه روایتی از روابط اجتماعی و به طور خاص سیاست خارجی را بازتاب می‌دهند.

۲- روش پژوهش (تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف)

تحلیل گفتمان به روش تحلیل مواد و داده خام تجربی از طریق گفتمانی اشاره می‌کند.

۱. در میان نخست وزیران اخیر رژیم صهیونیستی تنها از ایهود اولمرت (۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹) که همانند آریل شارون از حزب کادیما و متعلق به اردوگاه راست (راست میانه) می‌باشد، برای دوری از افزایش حجم مقاله و نیز دنباله‌روی وی از خط‌مشی‌های شارون صرف نظر گردید.

تحلیلگران گفتمان با طیف وسیعی از داده‌های زبان‌شناختی و غیر زبان‌شناختی «سخنرانی‌ها، گزارش‌ها، بیانیه‌ها، رویدادهای تاریخی، مصاحبه‌ها، سیاست‌ها، انگاره‌ها، حتی سازمان‌ها و نهادها» به عنوان «متون» سروکار دارند (Howarth and Stavrakakis, 2000: 3).

به زعم فرکلاف، رویکردهای غیرانتقادی در زبان‌شناسی و مطالعات پدیده‌های زبانی، به تبیین شیوه‌های شکل‌گیری اجتماعی کنش‌های گفتمانی یا تأثیرات اجتماعی آنها توجه ندارند و تنها به بررسی توصیفی ساختار و کارکرد کنش‌های گفتمانی بسنده می‌کنند، درحالی‌که تحلیل انتقادی در بررسی پدیده‌های زبانی و اعمال گفتمانی به فرآیندهای ایدئولوژیک در گفتمان، روابط بین زبان و قدرت، ایدئولوژب، سلطه و قدرت، پیش‌فرض‌های دارای بار ایدئولوژیک در گفتمان، نابرابری در گفتمان و ... توجه کرده است و عناصر زبانی و غیرزبانی را به همراه دانش زمینه‌ای فاعلان، هدف و موضوع مطالعه خود قرار داده است (فرحزاد، ۱۳۸۳: ۱۵-۱۶).

گفتمان، توصیف‌کننده روابط میان رویدادهای ارتباطی انضمامی (گفت‌وگوها، مقالات روزنامه‌ها و غیره) و «ابژه‌های» گفتمانی پیچیده‌تر و انتزاعی‌تری همانند زبانها است. اما روابطی نیز میان گفتمان و «ابژه‌های» پیچیده دیگری، همچون ابژه‌های موجود در جهان مادی، افراد، روابط قدرت و نهادها وجود دارد؛ ابژه‌هایی که عناصری هم پیوند در پراکسیس یا عمل اجتماعی هستند (Fairclough, 2010: 3-4).

به نظر فرکلاف، هدف تحلیل گفتمانی «انتقادی»، باید «غیر طبیعی ساختن» آن چیزی باشد که طبیعی جلوه داده می‌شود. این غیر طبیعی ساختن، نیازمند آشکار کردن این مسئله است که ساختارهای اجتماعی چگونه خصایص گفتمان را تعیین کرده و گفتمان نیز به نوبه خود، ساختارهای اجتماعی را تعیین می‌کند. در اینجا به نوعی از تحلیل گفتمان نیاز داریم که انتقادی باشد؛ یعنی نوعی از تحلیل گفتمان که در تقابل با تحلیل گفتمان «توصیفی» قرار بگیرد (Fairclough, 2010: 30).

در مدل گفتمانی فرکلاف، به واژگان، سبک متن، گزاره‌ها، تصویرسازی، مثبت و منفی جلوه دادن مسائل مختلف و کوچک و بزرگ کردن آنها، ساختارهای رتوریک، قصه‌گویی، نقل قول، بافت موقعیتی، بافت درون زبانی و ... توجه می‌شود. مدل گفتمانی فرکلاف، چارچوبی است تحلیلی برای مطالعه روابط بین زبان، قدرت و ایدئولوژی که خود آن را

«تحلیل انتقادی گفتمان» نامیده است (فرکلاف، ۱۳۷۹: ۱۹).

کاربرد تحلیل گفتمان انتقادی در بررسی سیاست خارجی ملهم از ارزش‌های دینی رژیم صهیونیستی از این جهت مهم است که سیاست خارجی این کشور ارتباط تنگاتنگی با مقوله ایدئولوژی و قدرت دارد. منظور از گفتمان دینی سیاست خارجی رژیم صهیونیستی، نظام‌های دلالتی خاصی هستند که رویه‌های سیاست خارجی آن را طی چند دهه گذشته معنادار کرده است.

با تحلیل گفتمان انتقادی متون سیاست خارجی این رژیم می‌توانیم روابط قدرت پنهان در پس متون را، مدنظر قرار دهیم. متونی که برای تحلیل گفتمان انتقادی سیاست خارجی انتخاب می‌شوند، در واقع انعکاس ارزش‌های دینی حاکم بر گفتمان سیاست خارجی رژیم صهیونیستی است. «متون» یا «داده‌های» مورد تحلیل گفتمان انتقادی پژوهش، مبتنی است بر مطالعه سخنرانی‌ها، برنامه‌ها، مصاحبه‌ها با توجه به روش تحلیل گفتمان که بر روی کاربرد زبان تأکید دارد، متون از میان سخنرانی‌ها، بیانات و نظرات سه نخست‌وزیر اخیر این رژیم انتخاب و سپس به صورت انتقادی موردی تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند. از آنجا که تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف دارای سه سطح توصیف، تفسیر و تبیین بوده و بافت موقعیتی و فکری در کنار بافت زبانی قرار دارد، این مقاله نیز در سطح توصیف به بافت زبانی متون (برنامه‌ها، سخنرانی‌ها و مصاحبه‌ها) پرداخته و در سطح تفسیر، بافت موقعیتی و بافت فکری و بافت موضوعی متون را مورد بررسی قرار داده و در سطح تبیین به ارتباط بین تفسیر و توصیف می‌پردازد.

۳- گفتمان دینی در سیاست خارجی رژیم صهیونیستی

در این بخش، سیاست خارجی سه نخست‌وزیر اخیر اسرائیل را براساس الگوی سه مرحله‌ای توصیف، تفسیر و تبیین فرکلاف، تحلیل گفتمانی می‌کنیم. از میان این رهبران نتانیاهو از حزب لیکود، متعلق به اردوگاه راست، باراک از حزب کار، متعلق به اردوگاه چپ، شارون از حزب لیکود (و کادیم) متعلق به اردوگاه راست بوده‌اند (توسلی رکن‌آبادی و رضایی، ۱۳۸۹: ۱۴۸). در ادامه سیاست خارجی دینی این سه نخست‌وزیر تحلیل گفتمانی می‌شود.

۳-۱- بنیامین نتانیاهو

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام

۱۴۲

سال دهم، شماره سوم، پائیز ۱۳۹۹

بنیامین نتانیاهو نخست‌وزیر کنونی اسرائیل و رهبر کنونی حزب لیکود است. در انتخابات سال ۱۹۹۶ اسرائیل، بنیامین نتانیاهو، رهبر حزب لیکود به نخست‌وزیری اسرائیل انتخاب شد. با روی کار آمدن وی انتظار می‌رفت سیاست اسرائیل در قبال جهان عرب در مقایسه با سیاست‌های اتخاذ شده از سوی دولت قبلی دچار تغییرات فاحش گردد. نتانیاهو هنگامی که هنوز در اپوزیسیون دولت پیشین به سر می‌برد «قرارداد اسلو» را فاجعه‌ای ملی خواند و پس از اینکه به نخست‌وزیری رسید، تمامی مواد آن را یکی پس از دیگری بی محتوا ساخت و حتی آن را تا مرز نابودی کشاند (بیات، ۱۳۷۸: ۱۳).

بنیامین نتانیاهو مجدد بعد از اولمرت در سال ۲۰۰۹ به قدرت رسید و وعده‌های انتخاباتی متعددی در انتخابات سراسری داد. از آن جمله، وی در دیدار از شهر اشکلون وعده داد که در صورت دستیابی به مقام نخست‌وزیری اسرائیل، حکومت حماس در نوار غزه را سرنگون خواهد کرد. او در سال ۲۰۰۹ ضمن موافقت مشروط با کشور مستقل فلسطینی می‌گوید: «مانع اصلی برقراری صلح تاکنون نه اشغال‌گری اسرائیل در مناطق فلسطینی، بلکه امتناع فلسطینی‌ها از به رسمیت شناختن اسرائیل به عنوان یک دولت یهودی بوده است» (دویچه وله، ۲۰۰۹/۶/۱۴).

بنیامین نتانیاهو در سال ۲۰۱۱ در سخنرانی در برابر کنگره آمریکا تأکید کرد: «اسرائیل با هیچ توافقنامه‌ای موافقت نخواهد کرد که امنیت این کشور و هویت دولت یهود را تهدید کند... محمود عباس باید در برابر مردم فلسطین ظاهر شود و اعلام کند که دولت یهود را به رسمیت می‌شناسد» (دویچه وله، ۲۰۱۱/۵/۲۴).

بنیامین نتانیاهو در سال ۲۰۱۴ در یک نشست یهودیان آمریکای شمالی از یهودیان آمریکایی درخواست کرد:

«در یک سال اخیر شاهد جر و بحث‌های دیپلماتیک بزرگی بودیم، اما هم اکنون تصمیم گرفته شده است که پیوستگی میان خود را حفظ کنیم. به دور از اختلافات درونی جامعه یهودیان، حفظ وحدت ملت یهود اهمیت بالایی دارد. باید هم اکنون بیش از هر زمان دیگری یکپارچه برای وحدت ملت یهود فعالیت کنیم» (عصر ایران، ۱۳۹۴/۸/۲۰).

بنیامین نتانیاهو در سال ۲۰۱۵ در پیامی به مناسبت روز جهانی هولوکاست مدعی شد: «احساسات ضدیهودیت قدیمی‌ترین و پایدارترین نفرت از بین نرفته است. متأسفانه

در اروپا و دیگر مناطق جهان، یهودیان بار دیگر تنها به خاطر یهودی بودن هدف قرار می‌گیرند. جوامع یهودی سراسر دنیا به شکل روزافزونی با ترس زندگی می‌کنند و شاهد هستیم یهودستیزی، افراد یهودی را هدف قرار می‌دهد و همچنین این تنفر علیه اصل یهودیت و کشور یهود هدایت می‌شود.

نه تنها ظالمانه‌ترین یهودستیزی در دکتترین جنبش‌های افراطی رخنه کرده است؛ بلکه حتی رهبران برجسته فکری غربی نیز تحت تأثیر اینگونه احساسات انزجاری از مردم و کشور یهود قرار گرفته‌اند. این احساسات منفی شدید نسبت به مردم و کشور یهود بر خلاف منطق است. کشوری مثل ایران، جنبش‌هایی مثل داعش و حماس آشکارا هدف خود را برای به راه انداختن هولوکاست دیگر مطرح می‌کنند» (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۴/۱۱/۸).

نتانیاهو در سخنرانی در کنگره آمریکا در سال ۲۰۱۷ اظهار می‌دارد:

«ما درباره یک نایب‌السلطنه قدرتمند پارسی به نام هامان می‌خوانیم که دسیسه‌چینی کرده بود تا ملت یهود را حدود ۲۵۰۰ سال پیش نابود کند اما یک زن شجاع یهودی، ملکه استر، این دسیسه را فاش کرد و به یهودیان این فرصت را داد تا آنها بتوانند از خودشان در مقابل دشمنانشان دفاع کنند... امروز یک فرمانروای مقتدر دیگر و باز هم از ایران، قصد نابودی ما یهودیان را دارد. رهبر عالی ایران، آیت‌الله خامنه‌ای سرچشمه دیرینه‌ترین نفرت، دیرینه‌ترین نفرت یهودستیزی با جدیدترین فناوری است» (صفایی، ۱۳۹۳/۲/۱۷).

نتانیاهو در سال ۲۰۱۷ در جریال دیدار با مکرون می‌گوید:

«اورشلیم (بیت المقدس) در ۳ هزار سال اخیر، متعلق به یهودیان و در ۷۰ سال اخیر، پایتخت اسرائیل بوده و هیچ‌گاه، پایتخت هیچ کشوری دیگری نبوده است... اورشلیم هم پایتخت ماست» (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۷/۹/۱۹).

نتانیاهو در اوایل سال ۲۰۱۸ در واکنش به سخنان محمود عباس و انتقاد تند وی از سران آمریکا و اسرائیل گفت:

«ما همیشه گفته‌ایم که ریشه اختلافات، مخالفت (فلسطینی‌ها) با وجود یک دولت یهودی در هر مرز و محدوده‌ای است... سال‌های طولانی بود که جامعه بین‌الملل ناز فلسطینی‌ها را می‌کشید و جرأت نمی‌کرد که حقیقت را به آنها بگوید؛ نه حقائق مربوط به اورشلیم و نه حقائق مرتبط با به رسمیت شناختن اسرائیل. این رویه اما تغییر کرده؛ فکر می‌کنم که ابومازن

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association

فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام
جمعه نوراست العالم الاسلامی

۱۴۴

سال دهم، شماره سوم، پائیز ۱۳۹۹

به همین ماجرا واکنش نشان داده است» (مشرق، ۱۳۹۶/۱۰/۲۵).

نتانیاهو طی سخنرانی در «کمیته امور عمومی آمریکا اسرائیل» (آپیک) در سال ۲۰۱۸ مدعی شد:

«امروز می‌خواهم درباره خوب، بد و زیبا صحبت کنم. خوب تمام خدماتی است که اسرائیل به دنیا ارائه کرده است. بد شرارت‌هایی است که علیه اسرائیل می‌شود و منظورم دقیقاً ایران است... ایران به دنبال احیای امپراتوری گذشته خود است. فارس‌ها یکبار تلاش کردند ما (یهودیان) را نابود کنند اما نتوانستند. امروز و فردا هم نخواهند توانست» (عصر ایران، ۱۳۹۶/۱۲/۱۵).

بنیامین نتانیاهو در سخنرانی افتتاح سفارت آمریکا در اورشلیم در ماه مه ۲۰۱۸ گفت: «قدس پایتخت همیشگی مردم یهود و اسرائیل است... این روز بزرگ برای قدس و اسرائیل در خاطره ما و برای نسل‌های آتی ثبت خواهد شد. رئیس جمهوری آمریکا با این تصمیم خود جهت انتقال سفارت آمریکا به قدس، تاریخ را ساخت... ما از ترامپ به دلیل شجاعتش در اجرای وعده خود برای انتقال سفارت آمریکا به قدس تشکر می‌کنیم» (ایسنا، ۱۳۹۷/۲/۲۴).

وی در مورد ساخت شهرک‌های یهودی نشین در کرانه باختری رود اردن در سال ۲۰۱۸ می‌گوید:

«اسرائیل از مدت‌ها پیش در خصوص الحاق شهرک‌های اسرائیلی در کرانه باختری رود اردن به خاک کشورش با دولت آمریکا رایزنی و توافق کرده است» (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۶/۱۱/۲۷).

۳-۱-۱- توصیف

عناصر واژگانی: مثبت: اسرائیل، اورشلیم، پایتخت، یهود، وحدت، دفاع، نجات، خنثی، کهن، سه هزار ساله، به رسمیت شناختن، خوبی، خدمات، متوقف، حقیقت، کشور، ملت، شهرک. منفی: فلسطین، اختلافات، ضد یهودیت، ایران، بازگشت، داعش، حماس، محمود عباس، آیت‌الله خامنه‌ای، نابودی، هولوکاست، دسیسه، بدی، شرارت، حمله، سوریه، پارس غزه، کرانه باختری، نظامی‌زدایی.

گزاره‌ها: مثبت: وحدت ملت یهود، هویت دولت یهود، به رسمیت‌شناختن اسرائیل،

جامعه یهودیان، اصل یهودیت، کشور یهود، ملت کهنی، اورشلیم پایتخت اسرائیل، الحاق شهرک‌های اسرائیلی، متوقف کردن ایران. منفی: احساسات ضدیهودیت، نابودی یهودیان، شرارت‌ها علیه اسرائیل، پایگاه نظامی دائمی، امتناع فلسطینی‌ها، سازش‌هایی دردناک، ایران خطرناک‌تر.

استعاره‌ها:

ملت کهن: یعنی یهودیان ساکن اسرائیل به ملت کهن یهودی ارتباطی دارند که نگاه افسانه‌ای و تاریخی ریشه‌دار را زنده می‌کند.

هولوکاست: استعاره هولوکاست به یهودیان اجازه می‌دهد با این مستمسک اذهان مردم آمریکای شمالی و اروپا را برای پذیرش خشونت‌های اسرائیل آماده کنند.

داستان کتاب استر: یادآوری این داستان در واقع استعاره‌ای است که تلاش دارد دشمنی و نفرت ایرانی‌ها از اسرائیل را به یهودیان ربط دهد و به نوعی افسانه دشمنی ایرانی با قوم و مذهب یهودیان را زنده کند.

تلویحات:

- ۱- ما یهودی هستیم، آن‌ها مسلمان هستند.
- ۲- ما مظلوم هستیم، آن‌ها ظالم هستند.
- ۳- ما مانع صلح نیستیم، فلسطینی‌ها امتناع می‌کنند.
- ۴- ما خوب و زیبا هستیم، ایرانی‌ها بد و شرور هستند.
- ۵- یهودیان مظلومان تاریخند، یهودستیزان ستمگران هستند.
- ۶- یهودیان در حال دفاع از خود هستند، ایران، حماس و داعش در حال ستیز و به راه انداختن هلوکاست هستند.

۷- اورشلیم پایتخت تاریخی و کهن مذهبی ماست و ربطی به فلسطینیان ندارد.

قطب‌بندی متن:

مولد متون بالا یعنی نتانیاهو درباره خود یا جبهه خودی و افراد و اشخاص همفکر و هم‌رای خود واژگان و اصطلاحات با بار معنای مثبت بیان می‌کند و «خودی» را «ما» توصیف می‌کند، در مقابل دیگر و غیر خودی مخالف و دشمن را، «آن‌ها» به کار می‌گیرد. ما/ آن‌ها، یهود/ مسلمان، اسرائیل/ فلسطین، خوبی/ بدی از نوع دیگر قطب‌بندی متون بالاست.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام

۱۴۶

سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹

بنیامین نتانیاهو در رأس جریان راست که عمدتاً حاصل جنبش‌های صهیونیستی افراطی و دینی یهودی است، به شدت طرفدار ایده «اسرائیل بزرگ»، «الحاق‌گرایی سرزمین‌های اشغالی» و کاربرد نیروی نظامی برای اهداف سیاسی است. نتانیاهو با یادآوری سمبل‌های یهودی از فلسطینی‌ها می‌خواهد حقوق آن‌ها را به عنوان «قوم یهود» در فلسطین به رسمیت بشناسند. مضمون بسیاری از سخنان نتانیاهو عدم عقب‌نشینی از سرزمین‌های حق همیشگی و غیر قابل تردید ملت یهود از زندگی همراه با صلح امنیت در سرزمین اسرائیل، حق دولت اسرائیل در حاکمیت بر کرانه باختری و نوار غزه، عدم تشکیل کشور مستقل فلسطینی، عدم شناسایی تشکیلات خود گردان به عنوان دولت واحد با تمامیت ارضی و حق تعیین سرنوشت، شناسایی اورشلیم به عنوان پایتخت ابدی و غیرقابل تجزیه اسرائیل و تداوم روند شهرک‌سازی در کلیه سرزمین‌های اسرائیل است.

در تبیین گفتمان دینی سیاست خارجی نتانیاهو باید بین دو دوره قدرت وی در دهه ۱۹۹۰ و دهه اخیر تفاوت گذاشت. وی در دوره نخست به دلیل فشارهای بیرونی و امریکا تا حد زیادی در پیگیری سیاست‌های افراطی دست راستی حزب لیکود سیاست خارجی منعطف‌تری داشت، اما از دوره اخیر و از سال ۲۰۰۹ تاکنون با فراغ بال بیشتر سیاست خارجی ایدئولوژیک خود پی می‌گیرد.

هرچند ایالات متحده و شرایط منطقه‌ای همراه با فشار برخی گروه‌های (جریان) چپ‌گرای داخلی و سیاست‌گذاران خارجی کابینه نتانیاهو را در سال‌های (۱۹۹۶-۱۹۹۹) وارد به مشارکت در روند صلح خاورمیانه کرده بود، اما در عین حال خاستگاه و جهت‌گیری‌های حزبی، ایدئولوژیک و در واقع فشار جریان راست وی را به سمت اتخاذ موضعی سرسختانه در قبال روند صلح به منظور دستیابی به بیشترین دستاورد و دادن حداقل امتیاز به طرف فلسطینی، سوق می‌داد. گفتمان مذهبی جریان راست حکایت از توان بالای تاثیرگذاری این جریان در گرایش سیاست خارجی اسرائیل و اتخاذ شیوه رفتاری انطباق تهاجمی در این دوره داشت (بیات، ۱۳۷۸: ۶).

به طور کلی، گفتمان صهیونیسم مذهبی تحت تأثیر آموزه‌های نظریه‌پردازان متأخر خود و

پس از تشکیل دولت اسرائیل، تاکنون به شدت بر مسئله توسعه ارضی و گسترش شهرک‌های اسرائیلی در اراضی اشغالی متمرکز شده و از نقش مهمی در ترویج نگاه امنیتی‌کننده به مسائل سیاست داخلی و خارجی برخوردار شده است.

در این راستا، نتانیاهو در دورهٔ حکمرانی خود به عنوان رهبر جناح راست‌گرا که در جامعه اسرائیل با بحران بقاء و موجودیت احاطه شده، به طور طبیعی متمایل به امنیتی‌سازی چالش‌های موجود با فلسطینیان و استفاده از تاکتیک فرافکنی برای توجیه و کنترل مشکلات داخلی است. بنابراین، با گفتمان صهیونیسم مذهبی در این زمینه وجه اشتراک بیشتری می‌یابد (آهویی، ۱۳۹۳: ۱۳۵).

به رسمیت شناختن اورشلیم به عنوان پایتخت اسرائیل و انتقال سفارتخانه آمریکا به این شهر در واقع یک حرکت نمادین و سمبلیک برای نتانیاهو اهمیت بسیاری دارد. شهر قدیمی در قلب بیت المقدس محل تلاقی محله‌های مسیحیان، مسلمانان و یهودیان است. محله مسلمانان بزرگترین محله شهر قدیمی بیت المقدس است. «حرم شریف» شامل مسجد الاقصی و قبه الصخره نیز در همین محله قرار دارد. دیوار ندبه (کتل) یا دیوار غربی در محله یهودی‌های بیت المقدس و کلیسای مقبره مقدس در محله مسیحیان در بخش شرقی این شهر واقع شده است (توسی طبیبی، ۲۰۱۸/۵/۲۸).

از زمان تشکیل اسرائیل تا امروز، این فرهنگ سیاسی سمبل‌گرا و سنت‌محور در جامعه اسرائیل، حتی نزد آنان که در اعمال و عقاید فردی خود چندان پایبند مذهب نیستند، روز به روز از محبوبیت بیشتری برخوردار شده است. شهرک‌نشینان کرانه باختری و جولان هم مانند پیشگامان اولیه در حال فداکاری برای گسترش آرمان صهیونیسم، یعنی بازتولید فرهنگ مشارکت و همبستگی محلی که یادآور سبک زندگی صهیونیست‌های اولیه در مزارع اشتراکی است و دست آخر، تصویر شهرک‌نشینان به عنوان مجاهدان خط مقدم مبارزه عملی برای توسعه و حفاظت از مرزهای دولت یهود هستند (Mnookin and Eiran, 2005: 26).

این طرز تفکر، تأثیر آشکاری بر دیدگاه سیاستمداران مثل نتانیاهو درباره سیاست به طور کلی، و خصوصاً نسبت به شهرک‌های یهودی‌نشین و نظامی‌گری داشته است. در این نگاه، تصرف سرزمین‌های فلسطینی و توسعه ساخت شهرک‌ها در اراضی اشغالی بخش لاینفکی از فرایند نجات قوم یهود است و هیچ مصلحتی نباید از آن بالاتر و مهم‌تر قرار گیرد.

۱۴۹

تجدید گفتمانی دین در سیاست خارجی نخست وزیران ...

تقویت قدرت سیاسی و نظامی دولت اسرائیل مترادف با تحقق اهداف شریعت یهود است. برای مثال، خاخام زوی یهودا کوک^۱ معتقد است که «دولت اسرائیل پدیده‌ای الهی است. نه تنها - خدای ناکرده - نباید حتی از یک کیلومتر از اراضی سرزمین اسرائیل عقب‌نشینی کنیم، بلکه باید تا آنجا که توان معنوی و فیزیکی داریم، برای تسخیر و آزادسازی بیشتر بکوشیم... در ادای تکلیف آسمانی و دنیاشمول ما هیچ جایی برای عقب‌نشینی نیست» (Rav-itzky, 1993: 132).

۳-۲- ایهود باراک

باراک از سال ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۱ به عنوان نخست‌وزیر اسرائیل ایفای نقش کرد. وی از حزب کار می‌آمد که تا حد زیادی نسبت به سایر احزاب، با نگاه ایدئولوژیک مبتنی بر آیین یهود کمتری وارد عرصه سیاسی این کشور می‌شدند. از مهمترین تصمیمات سیاست خارجی وی می‌توان گفت که باراک به دنبال پیروزی در انتخابات تصمیم به عقب‌نشینی ارتش اسرائیل از جنوب لبنان گرفت و به اشغال ۱۸ ساله اسرائیل بر این منطقه پایان داد.

باراک در جولای ۲۰۰۰ در سومین اجلاسی که در کمپ دیوید شرکت کرد، اما طرفین به دلیل اختلاف نظر درباره قدس و آوارگان فلسطینی به نتیجه نرسیدند. بررسی اظهارات و برنامه‌های باراک در مقام نخست‌وزیری نشان می‌دهد که وی به مانند دیگر رهبران اسرائیلی با نوعی جهت‌گیری دینی البته با درجه‌ای تخفیف نسبت احزاب دست راستی به سیاست خارجی نگاه می‌کرد.

برنامه‌های حزب او در انتخابات سیزدهم سال ۱۹۹۹ عبارتند از:

«اعلام آمادگی برای مذاکره با شخصیت‌های فلسطینی که اسرائیل را رسمیت می‌شناسند، مخالفت با تروریسم، پذیرش قطعنامه‌های ۲۴۲ و ۳۳۸، اعتراف به حقوق فلسطینیان، تحقق صلح در مراحل زمانی متعدد، مشارک اردن در مذاکرات، باقی ماندن قدس و دره اردن و شمال غرب بحر المیت به عنوان مرزهای امنیتی اسرائیل، حفظ مناطق حیانی مانند اطراف قدس و «گوش هتسیون»، توقف شرک‌سازی به استقنای قدس و دره اردن، حفظ آبادی‌های یهودی‌نشین در مناطق مورد عقب‌نشینی اسرائیل و حل مشکل پناهندگان فلسطینی خارج از فلسطین اشغالی، راه‌حل منطقه‌ای در رابطه با سوریه، ادامه سلطه اسرائیل بر شهرک‌های

1. Zvi Yehuda Kook (1891-1982)

یهودی نشین در جولان، ایجاد تضمین برای منافع امنیتی اسرائیل از طریق خلع سلاح مناطق وسیع و کاهش نیروهای نظامی، انعقاد پیمان صلح با لبنان، آزادی لبنان از سیطره سوریه، خروج نیروهای بیگانه و تروریست از آن، توقف اقدامات تروریستی و دفاع از مرزهای شمالی اسرائیل از طریق ایجاد نوار امنیتی در جنوب لبنان و دیگر ترتیبات امنیتی» (مؤسسات مطالعات فلسطینی، ۱۳۷۷: ۱۱۰-۱۱۱).

باراک در برنامه انتخاباتی خود با عنوان «برنامه‌ای برای اسرائیل بهتر» در بند الف می‌آورد: «استفاده از همه ابزارهای لازم برای متوقف کردن تروریسم و مبارزه بر علیه تحریک کنندگان آن» در بند ب آمده است: «دفاع از یکپارچگی اورشلیم به عنوان پایتخت ابدی اسرائیل» و در بند ج می‌گوید: «عدم بازگشت به مرزهای سال ۱۹۶۷» (گروه ترجمه، ۱۳۷۸: ۱۲۹).

باراک در اولین روز پس انتخابات در سال ۱۹۹۹ در کنار دیوار ندبه حاضر و خطاب به حضار اعلام می‌کند:

«تمامی امت یهود، نسل اندر نسل، در این مکان دعا و مناجات کرده‌اند و شایسته است امروز نیز از همین مکان مژده اتحاد ملت منتشر شود. همانطور که رمز یکپارچگی را در دشوارترین آزمایش‌ها یعنی آزادی اورشلیم و رسیدن مجدد به دیوار ندبه شناختیم، باید روح وحدت و همبستگی ما را به سمت یک زندگی روزمره بهتر در کشور اسرائیل رهنمود سازد» (مطالعات فلسطین (ب)، ۱۳۷۸: ۱۸۵).

وی در یک سخنرانی در استقبال از رئیس جمهور ایتالیا در سال ۱۹۹۹ می‌گوید: «پس از گذشت بیش از پنجاه سال از سقوط نازیسم بار دیگر یهودی ستیزی در نواحی مختلف جهان سر بر آورده است و بادهای نامطلوبی در جامعه برخی از کشورهای اروپایی شروع به وزیدن کرده است. من در اورشلیم پایتخت ابدی اسرائیل تمام دوستان آزادادی در جهان امروز و رهبران آزاد جهان را برای یک حسابرسی تاریخی از خود و تلاش قاطعانه علیه ظواهر تندروی سیاسی فرا می‌خوانم» (مطالعات فلسطین (الف)، ۱۳۷۸: ۱۰۹).

۳-۲-۱- توصیف

عناصر واژگانی: مثبت: اسرائیل، پایتخت، اورشلیم، آزادی، یهود، امت، ملت، متحد، کشور، دیوار ندبه، مبارزه، متوقف کردن، خاخام شلومو اسحاقی. منفی: تروریسم، نازیسم، یهودی ستیزی، اتریش، افراطی، مرزهای سال ۱۹۶۷، تحریک کنندگان.

فصلنامه علمی-پژوهشی
جمعیت نرسانت العالم الاسلامی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

۱۵۰

سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹

گزاره‌ها: مثبت: عدم بازگشت به مرزهای سال ۱۹۶۷، اورشلیم پایتخت ابدی اسرائیل، رهبران آزاد جهان، امت یهود، ملت اسرائیل، آزادی اورشلیم، یکپارچگی اورشلیم. منفی: تندوی سیاسی، ظواهر تندروی سیاسی، جناح راست افراطی (اتریش)، تروریسم و تحریک کنندگان آن.

استعاره‌ها:

دیوار ندبه: دیوار ندبه مقدس‌ترین مکان مذهبی یهودیان است. باراک به به کارگیری رسیدن به دیوار ندبه و آزادی اورشلیم از وحدت یهودیان برای مبارزه و تلاش‌های آن‌ها در اشغال فلسطین و بیرون راندن اعراب تمجید می‌کند.

نازیسم: نازیسم نماد افراطی‌گری و ظلم علیه یهودیان در طول تاریخ است.

تلویحات:

- ۱- ما ملت یهودیم، آن‌ها مسلمان، مسیحی و یا هر چیزی دیگری هستند.
- ۲- ما امت یهود، نسل اندر نسل، در این مکان دعا و مناجات کرده‌ایم، آن‌ها اینجا نبوده‌اند.
- ۳- ما در گروه معتدل قرار داریم، آن‌ها افراطی و تندور هستند.
- ۴- ما در جهان آزادیم، آن‌ها در جهان سلطه و غیرآزاد هستند.
- ۵- ما معتدل و آرام هستیم، آن‌ها تروریسم هستند.
- ۶- ما حق هستیم، آن‌ها باطل هستند.

قطب‌بندی متن:

اظهارات باراک در جایگاه نخست‌وزیری اسرائیل تعامل «خود» و «دیگری» را برساخته و واقعیت دوستی و دشمنی را در مناسبات خارجی آن‌ها معنادار می‌شود. یهودیان در جایگاه خود قرار دارند، و «دیگران» سایر ادیان و مذاهب تفسیر می‌شوند.

۳-۲-۲- تفسیر

باراک در این اظهارات بالا، مبارزان فلسطینی را با عنوان تروریست مورد خطاب قرار می‌دهد. مفهوم‌سازی و مصداق‌سازی باراک از تروریسم و تروریست‌ها جدیدترین حلقه از زنجیره طولانی غیریت‌سازی‌ها در سیاست خارجی این کشور در دهه ۲۰۰۰ اخیر به شمار می‌رفت. تصویر تروریسم در گفتمان باراک، همان رویکرد دگرسازانه‌ای است و مخالفان و دشمنانش را به عنوان مخالفان سیستم آزادیخواه بین الملل و «تروریست» تعریف می‌نماید.

بازگشت به مرزهای سال ۱۹۶۷ یک گزاره □ منفی در افکار عمومی اسرائیل است، به همین سبب، باراک با آوردن «عدم» در ابتدای آن از این اقدام تبری جسته است. در جنگ سوم اعراب و اسرائیل در ژوئن ۱۹۶۷، اسرائیل کرانه باختری، بیت المقدس شرقی و غزه را به صورت نظامی اشغال کرد و شهرک‌نشینان را که معتقد بودند هر سه قسمت طبق تورات، «ارض اسرائیل» محسوب می‌شود، به آن مناطق گسیل کردند. عدم بازگشت به مرزهای ۱۹۶۷ به لحاظ مذهبی و هویتی برای یهودیان اسرائیل اهمیت بسیاری دارد و باراک هم بر این امر تأکید می‌کند.

باراک نخست‌وزیری خود را در پای دیوار ندبه، مقدس‌ترین مکان مذهبی یهود شروع می‌کند و رسیدن آن را به ناشی از وحدت و همبستگی ملت یهود می‌داند. اظهارات باراک را باید بازتولید اندیشه‌های مبتنی بر حقانیت دانست. دین یهود اساس و قاعده‌ای است که وی از آن در سر دادن ندای مذهب ملت یهود و اسرائیل بهره جسته است.

به نظر باراک اورشلیم پایتخت ابدی اسرائیل است. باراک اسرائیل را کشوری یهودی و مؤطن یهودیان دنیا دانسته و بر تمسک بر میراث مشترک یهودیت به عنوان یک عنصر وحدت بخش تأکید کرده است. او بهترین راه ایجاد رابطه بین دین و دولت را برقراری گفتگو بین جریان‌های مختلف فکری دانسته که در نهایت منجر به توافق مبتنی بر آزادی مذهب و احترام به حقوق افراد می‌گردد. به همین دلیل، باراک توصیه می‌کند که باید نظام آموزشی اسرائیل، ذهن جوانان را با شریعت یهود و میراث فرهنگی آن عجین کند (گروه ترجمه، ۱۳۷۸: ۱۳۰).

۳-۳-۳- تبیین

شالوده اجتماعی گفتمان دینی سیاست خارجی باراک، همان ایدئولوژی حزب کارگر این کشور با همان تناقض‌ها و پیچیدگی‌ها است. تقریباً همه رهبران، موسسان و حتی کادرهای اصلی این حزب، از یهودیان اروپای شرقی هستند و اکثر گروه‌های سنی بالای پنجاه سال به این حزب رأی می‌دهند.

پایگاه اجتماعی این حزب در میان یهودیان غربی تبار (اشکنازی) است و نقش یهودیان سفاردیم در آن اندک است. از دید سیاسی، حزب کارگر بر اساس نیل به راه حل میانی - منطقه‌ای در مورد سرزمین‌های اشغالی و بلندی‌های جولان، خواهان صلح با فلسطینی‌ها و اعراب است. همچنین با انضمام یا عقب‌نشینی کامل از سرزمین‌های اشغالی، با توجه به دو

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام

۱۵۲

سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹

قطعه‌نامه ۲۴۲ و ۳۳۸ شورای امنیت مخالف است (مهدتی، ۱۳۷۳: ۴۷۵).

رویکرد باراک به مانند حزب حامی وی در سیاست خارجی مبتنی بر پذیرش حفظ وضع موجود بین اعراب و اسرائیل می‌باشد. اگرچه وی در عمل گرایش‌های تهاجمی و نظامی‌گرایانه داشت، اما راهبردهای خود را تحت عنوان راهبرد دفاعی تعقیب می‌کرد.

استراتژی وی در دستیابی عملی به مفهوم توراتی «اسرائیل بزرگ» مزورانه بوده و از طریق سازش و گفتگو در پی حصول به زمان و امکانات مقتضی برای دستیابی به این آرزوست که حتی ممکن است در آینده تعریف جدیدی از انواع سیطره اسرائیل نه از طرق نظامی، بلکه از طرقی چون برتریهای اقتصادی تکنولوژیک (دوره صلح) باشد (بیات، ۱۳۷۹: ۵ و ۶۶).

۳-۳- آریل شارون

شارون یازدهمین نخست‌وزیر اسرائیل (از ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۶) بود. وی از حزب دست راستی لیکود به نخست‌وزیری اسرائیل رسید، اما در پی اعتراضات شدید راستگرایان برای خروج از غزه و بروز اختلاف در کابینه وی از این حزب خارج و حزب کادیم را در سال ۲۰۰۵ تأسیس نمود. وی تا ژانویه سال ۲۰۰۶ که به دلیل سکتۀ مغزی سنگین در بیمارستان بستری شد، قدرت را در دست داشت و پس از آن، اداره کلیه امور نخست‌وزیری اسرائیل به ایهود المرت معاون نخست‌وزیر واگذار شد. شارون که سمت وزارت امور خارجه اسرائیل را در دوران نخست‌وزیری نتانیاهو بر عهده داشت با ارائه لایحه‌ای در سال ۱۹۹۷ از کنست درخواست کرد که دولت اسرائیل این مجوز را بدهد که در صورت اعلام استقلال حکومت خودگردان تمامی اراضی فلسطینی تحت حاکمیت حکومت خودگردان را ضمیمه خاک خود کند. شارون به هنگام مطرح شدن مسأله قدس به عنوان یکی از موضوع‌های حساس در چارچوب مذاکرات صلح، مخالفت خود را با واگذاری قدس و هرگونه امتیازدهی در این باره اعلام و در این باره اظهار کرد:

«اورشلیم پایتخت یکپارچه اسرائیل است. ما خواهان دستیابی به صلح بوده و از آن طرفداری می‌کنیم به شرط اینکه یکپارچگی اورشلیم حفظ شود» (دانشنامه صهیونیسم و اسرائیل: بی تا).

شارون در جایگاه نخست‌وزیری در مصاحبه‌ای به مناسبت پنجاه و سومین سالگرد اشغال فلسطین با روزنامه جروزالم پست در آوریل ۲۰۰۱ اظهار داشت:

«من می‌گویم صلح محقق خواهد شد و امکان زندگی توأم با آرامش در این کشور به وجود خواهد آمد. اوضاع روبه راه خواهد شد و من نیز همین را می‌گویم... ما تنها با شمشیر زندگی نکرده‌ایم گویی که طی صد سال گذشته تنها کاری که ما انجام داده‌ایم در دست گرفتن شمشیر بوده است. ما میلیون‌ها یهودی را از ۱۰۲ کشور با ۸۲ زبان متفاوت به اینجا آورده‌ایم، بیش از ۱۴۰۰ شهر، نظیر شهرهایی با صدها هزار جمعیت را با اجتماع موشاوها، کیبوتسها و دهکده‌ها احداث کردیم... ما در اینجا یکی از بهترین ارتش‌های دنیا را تشکیل دادیم... و این جریان در حالی رخ داد که ما یک شمشیر در دست داشتیم» (دانشنامه صهیونیسم و اسرائیل: بی تا).

شارون در یکی از اظهاراتش در جمع رؤسای اقلیت‌های یهودی جهان در سال ۲۰۰۱ می‌گوید:

«ما باید همواره یک چیز را در خاطر داشته باشیم و آن اینکه ملت یهود کشور و زیبایی دارد که نعمت‌های زیادی در آن وجود دارد، اما این کشور برای ما خیلی کوچک است» (سیروس، ۱۳۸۰: ۱۲۵).

شارون در جایی در سال ۲۰۰۲ اظهار می‌دارد:

«یهودی‌ها یک دولت کوچک دارند که حق دارند با تمامی توان از آن دفاع کنند. هرچه در اسرائیل رخ می‌دهد، بر سرنوشت نسل یهودیان سراسر جهان نیز تأثیر خواهد گذاشت و من به همین خاطر بر مهاجرت همه یهودیان به این سرزمین تأکید می‌کنم» (راک خواه، ۱۳۸۲/۸/۲).

شارون در گفتگو با نیوزویک در مورد دیوار حائل امنیتی در سال ۲۰۰۳ می‌گوید:

«ما فقط در دو محل دیوار کشیده‌ایم که هدف از آن حفظ غیرنظامیان اسرائیل در دو بزرگراه اصلی اسرائیل است که بخش جنوبی اسرائیل را با شمال مرتبط می‌سازد... از نظر ما، بسیار حائز اهمیت است که از ورود تروریست‌ها و بمبگذاران انتحاری به داخل بخش مرکزی اسرائیل جلوگیری کنیم. اول از همه این که اعراب باید بپذیرند که این حق طبیعی یهودیان است که یک کشور یهودی در سرزمین آبا و اجدادی یهود داشته باشند. این موضوع تاکنون تحقق نیافته است. تحقق چنین امری احتمالاً خاتمه درگیری تلقی خواهد شد» (همشهری، ۱۳۸۲/۶/۲).

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام

۱۵۴

سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹

فصلنامه علمی-پژوهشی
مجموعه دراستد اعمام الاسلامی
پژوهشهای یایی جهان اسلام

آریل شارون در جایی دیگر در سال ۲۰۰۴ خطاب به قانونگذاران کشور اعلام می‌کند: «برقراری صلح با سوریه یعنی عقب‌نشینی کامل از بلندی‌های جولان و دستور به بازبینی دیوار حائل در کرانه باختری. آیا اکنون زمان مناسبی برای از سرگیری گفت‌وگوها با سوریه است؟ هیچ کس نباید در این خصوص خیال باطل داشته باشد. قیمت صلح با سوریه، عقب‌نشینی از بلندی‌های جولان است» (ایسنا، ۱۳۸۲/۱/۳۰).

همچنین شارون در برابر تشکیل یک دولت مستقل فلسطینی به مخالفت پرداخته و در این باره اظهار می‌دارد:

«من به طور کامل با تأسیس یک دولت مستقل فلسطینی مخالف هستم». وی در ادامه ادعا می‌کند که «تمام فلسطینی‌هایی که به دنبال یک دولت مستقل فلسطینی می‌باشند از نظر من تروریست به حساب می‌آیند قصد تهاجم به تمامیت ارضی اسرائیل را دارند» (Aronoff, 2010: 149-172).

او در مورد اعراب و حقوق آنها در فلسطینی گوید: «یهودیان ۲۵۰۰ سال پیش از رسیدن اعراب و مسلمانان در سرزمین اسرائیل زندگی می‌کردند، اما این اعراب و مسلمانان پدر ما ابراهام (ابراهیم) را دو هزار سال بعد به عنوان یکی از پیامبران‌شان معرفی نمودند. نه این کار آنها و نه قرآنشان که یک هزار سال پس از تورات آمد قادر به اعطای چنین امتیازی به آنان است، در قرآن هیچ ذکری از قدس نیامده است» (دانشنامه صهیونیسم و اسرائیل: بی تا).

۳-۳-۱- توصیف

عناصر واژگانی: مثبت: اسرائیل، یهود، تورات، دیوار حائل، حصار، سرزمین، نسل، کشور، مهاجرت، اورشلیم، پایتخت، ملت، امنیت. منفی: فلسطین، مسلمان، اعراب، قرآن، قدس، تروریست، صلح، توافق، مصالحه، مرز.

گزاره‌ها: مثبت: اورشلیم پایتخت یکپارچه اسرائیل، کشور یهودی در سرزمین آبا و اجدادی یهود، امنیت شهروندان اسرائیل، اسرائیل دولت کوچک یهودی، اسرائیل کشور زیبای ملت یهود، مهاجرت یهودیان به اسرائیل، سرنوشت نسل یهودیان، جنگ استقلال. منفی: دولت مستقل فلسطینی، صلح با سوریه، توافق و مصالحه در مورد مناطقی خاستگاه یهودیان، ورود تروریست‌ها و بمبگذاران انتحاری.

استعاره‌ها:

ما تنها با شمشیر زندگی نکرده‌ایم: این استعاره به معنای آن است که علت نگرش تهاجمی و نظامی آن‌ها درونی نیست، آن‌ها بسیاری صلح‌جو و آرام نیز هستند و اگر فرصت داشته باشند منشاء خدمات بسیاری هم می‌شوند، اما اکنون شرایط آن فراهم نیست، زیرا در برابر دشمنان مسلحی قرار گرفته‌اند که باید رویکرد نظامی داشته باشند.

اسرائیل کشور کوچک یهودی: اسرائیل به عنوان یک کشور کوچک و ضعیف یهودی در محاصره قرار گرفته تصور می‌شود که به مانند داوود یهود در محاصره دشمنی عرب به نام جالوت قرار دارد. این تصویر با دقت تمام توسط رهبران اسرائیل از جمله شارون خلق شده و رنگی طبیعی به خود گرفته است (کوهکن، ۱۳۸۷: ۲۴۰).

تلویحات:

۱- ما یهودی و اسرائیل هستیم و آن‌ها فلسطینی، عرب، مسلمان هستند.

۲- ما بر حق هستیم، آن‌ها حقی ندارند.

۳- اورشلیم متعلق به یهودیان اسرائیل است، فلسطینی‌ها حقی بر این پایتخت یکپارچه آن‌ها ندارند.

۴- این سرزمین پیش از اعراب و مسلمان به ما یهودیان تعلق داشته است.

۵- ما آرام و صلح‌جو هستیم، آن‌ها تروریست، مهاجم و بمبگذاران انتحاری هستند.

قطب‌بندی متن:

اظهارات شارون مبتنی بر دو قطب ما و آنها شکل گرفته‌اند. شارون شکل‌گیری دیوار حائل، علت رویکرد نظامی اسرائیل و فقدان صلح و آرامش را فلسطینی‌ها، سوریه، اعراب و مسلمانان می‌داند، در مقابل ما (یهود اسرائیل) تنها برای حفظ صلح، مقابله با تهاجم و برای امنیت دولت و سرزمین خاستگاه یهود مبارزه می‌کند.

۳-۲-۳- تفسیر

اظهارات شارون نشان می‌دهد که اسرائیل دارای ویژگی‌هایی از قبیل ملت یهودی کوچک، تنها دولت یهودی، قرار گرفتن در منطقه پر تخاصم و محاصره توسط همسایگان، عدم وابستگی به اتحادها و ائتلاف‌های منطقه‌ای، برخورداری از ایدئولوژی و فرهنگ خاص، تمایل به اعطای شهروندی به کلیه یهودیان جهان و تلاش برای محو دیاسپورای یهودیان، برخورداری از سیستم حزبی رقابتی داخلی و دموکراتیک برای یهودیان خود، حفظ خویش

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های باسی جهان اسلام

۱۵۶

سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹

از طریق بازدارندگی نظامی، و بالاخره اهمیت امنیت محوری می‌دانند (اسلامی، ۱۳۹۳: ۱۰). در بسیاری از سخنان شارون روحیه نظامی‌گری، برتری‌جویی و گسترش طلبی نمایان است. در این نگاه، «ملت برگزیده خداوند» از سایر ملت‌های روی زمین برتر و متمایز است و همین تمایز سبب ظلم و ستم دائم ملت‌های دیگر نسبت به یهودیان شده است. بنیان این تفکر شوونیستی مربوط به زمانی است که جلوه‌هایی از برتری طلبی بین یهودیان بروز کرد. چنین ذهنیتی مانع همزیستی اجتماعی آنان با سایر ادیان شد (المسیری، ۱۳۸۳: ۱۳).

۳-۳-۳ تبیین

سیاست خارجی شارون تعهد برآمده از تعهد عمیق به گفتمان یهودی بود. وی در تبلیغات انتخاباتی خود وعده داده بود که در کمتر از سه ماه ریشه‌های انتفاضه را خشکانده و پایتخت اسرائیل را در مهمترین شهر سرزمین‌های اشغالی یعنی بیت المقدس برپا خواهد کرد. او ضمن از انتقاد از واقع‌گرایی و انفعال صهیونیست‌ها، اذعان کرده بود که مقامات فلسطینی از فرایند صلح سوء استفاده کرده و باعث تقویت تروریست‌ها و تشدید نارآرامی‌ها شده‌اند (نصیری، ۱۳۸۱: ۶۷۸).

مهاجرت یهودیان سراسر جهان به اسرائیل امری مهم و با اهمیت در چارچوب گفتمان دینی سیاست خارجی آن است. وی همانند آبراهام اسحاق کوک^۱، یکی از مهمترین و تأثیرگذارترین تنوریستن‌های صهیونیسم مذهبی، معتقد بود ککه همه اعتبار و حیات قوم یهود در تبعید از اتصال آن‌ها به «ارض مقدس» نشأت می‌گرفت. بنابراین بازگشت یهودیان به ارض موعود لازمه تجدید حیات معنوی آنان به شمار می‌آمد (الشامی، ۱۹۹۴: ۳۵).

شارون برای خروج نیروهای اسرائیلی از غزه با مخالفت شدید، حتی از داخل حزب خودش، مبارزه کرد. هدف از این سیاست و عقب نشینی بیشتر از کرانه باختری، تعیین مرزهای بین المللی اسرائیل و فلسطین (از نگاه اسرائیلی‌ها) و تحمیل راه حلی برای پایان مناقشه بر فلسطینی‌ها بود. تأسیس حزب کادیم را نمی‌توان کنار گذاشتن مشی مذهبی وی در سیاست خارجی دانست، زیرا وی به مانند سایر رهبران و اعضای لیکود، جهان را از منظر اولویتهای ایدئولوژیک و نمادین راست رادیکال می‌دید. وی شخصیتی بسیار فره‌مند و با پیروانی زیاد، همچون ایدئولوگ‌های راست رادیکال فکر می‌کرد و حرف می‌زد و نفوذ

1. Abraham Isaac Kook (1864-1935)

بسیاری بر یهودیان داشت (بیات، ۱۳۷۸: ۵۵).

اندیشه ناسیونالیسم یهودی زیرساخت‌های شکل‌گیری سیاست خارجی شارون را به وجود آورد. فرض اولیه ناسیونالیسم یهودی این است که یهودیان باید دولت فراگیر ملی یا ملت یهود را تشکیل دهند. بنابراین، نظام دینی یهودی از آن جهت که مانند یک ترکیب چند لایه است، در خود یک جریان ملی‌گرای بسیار نیرومند و کاملاً مرتبط با ساختار حلولی دارد؛ زیرا در این نظام دینی، یهودیان خود را یک هویت دینی یکپارچه به نام «بنی اسرائیل» می‌دانند که از رابطه خاصی با خدایشان برخوردارند. بنابراین می‌توانند هویت خود را در چارچوب سازماندهی دولت ملی حفظ کنند و گسترش دهند (متقی و ثابت، ۱۳۹۱: ۱۷۹).

۴- تبعیت سیاست خارجی اسرائیل از گفتمان دینی

یهودیان یک سنت خاص سیاست خارجی مبتنی بر عرف سیاسی تاریخی دارند که به هزاران سال پیش برمی‌گردد و این سنت به کشور اسرائیل منتقل شده است. اما سنت سیاسی یهود در سیاست خارجی همیشه دفاعی بوده است، چه در حکمرانی و چه در دیاسپورا. قدرت به طور کلی فقط ابزاری برای دستیابی به بقا بوده است نه هدف به خودی خود و هویت ملی یهود همیشه با صهیونیسم تاریخی مرتبط بوده است (Sandler, 2018: 5).

به طور کلی، چند انگاره از جمله قوم برگزیده، سرزمین مقدس و کتاب مقدس سازه ذهنی سیاستمداران یهودی و گفتمان سیاست خارجی رژیم صهیونیستی را در نیم قرن اخیر مقوم ساخته است. این انگاره‌ها در طیف‌های مختلف مذهبی و سیاسی-اجتماعی در این رژیم یازتاب داشته است. دو گروه بزرگ مذهبی اسرائیل، یهودیان حریدی و صهیونیسم‌های مذهبی یا مذهبی‌های ملی. گروه اول مخالف زندگی سکولار و به شدت معتقد به شریعت یهود هستند. اسرائیلی‌های سکولار هیچ نقشی برای مذهب در زندگی عمومی و سیاست قائل نیستند.

احزاب در میانه‌ای از این دو طیف جای می‌گیرند و براساس همین قرابت و دوری و نزدیکی می‌توان شقوق سیاست خارجی آن‌ها را متمایز ساخت. هالاکا به عنوان منبع شریعت یهود و شامل قوانین تورات، تلمود و خاخام‌ها است. تلمود در نگاه یهودیان ارتدکس منبع اصلی دین است و احکام آن علیه غیریهودیان نقش مهمی در سیاست خارجی اسرائیل دارد.

فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام

۱۵۸

سال دهم، شماره سوم، پائیز ۱۳۹۹

۱۵۹

تجلی گفتگویی بین سیاست و اخلاق: نخست وزیران ...

قانون بازگشت به سرزمین فلسطینی با این انگاره مذهبی شکل گرفته است که بر یهودیان به عنوان قوم تورات واجب است که مالکیت سرزمین‌های تورات را به دست گیرد. بنابراین، دین به عنوان یک عقید محرک اصلی این رژیم در تعامل با کشورهای دیگر است (افتخاری و بابایی، ۱۳۹۷: ۵۳-۷۷). جدول زیر براساس طیف‌بندی معاصر احزاب و جریان‌های سیاسی، ایدئولوژی و نگرش هر یک را به حکمرانی و دغدغه‌های سیاسی خارجی که عمدتاً ناشی را منبع هویت دینی و مذهبی است، متمایز می‌کند.

نام حزب	آبی - سفید	شاس	اسرائیل خانه ما	یهودیان توراتی	یامینا	حزب کارگر	حزب اتحاد دموکراتیک
۸۰	میان	راست مذهبی و چپ اقتصادی	جناح راست تا راست میانه	راست	راست و راست افراطی	چپ	چپ
ایدئولوژی	لیبرالیسم اجتماعی، صهیونیسم لیبرال	طرفدار حکومت مذهبی	ملی گرایی و سکولاریسم، ضد روحانی بودن، صهیونیسم تجدید نظر گرایانه	محافظه کار مذهبی، طرفدار حکومت مذهبی	صهیونیسم، محافظه کاری ملی	باورهای صهیونیستی و سوسیالیستی	صهیونیسم مترقی دموکراسی اجتماعی سکولاریسم سیاست سبز
تجلی گفتگویی بین سیاست و اخلاق: نخست وزیران ...	سرمایه گذاری در آموزش و پرورش و سلامت، دره اردن به دست اسرائیل باقی می ماند، هیچ حق بازگشتی برای فلسطینی ها نیست، بیت المقدس پایتخت تقسیم نشده اسرائیل باقی می ماند، اصلاح لایحه اسرائیل به عنوان دولت ملی یهودیان، راه حل دو دولت	اقتصاد مختلط، افزایش نفوذ هلاخا قانون مذهبی یهود در جامعه اسرائیل، مایل به مصالحه در مسائل مذهبی و اقتصادی	حل مناقشه از طریق توافق جامع منطقه ای و تبادل سرزمین ها، خدمات نظامی یا ملی برای هر کس که به سن ۱۸ سالگی برسد؛ مجازات اعدام برای تروریست ها؛ بله به یهودیت - نه به اجبار مذهبی. اقتصاد کاملاً لیبرال و مخالف افزایش مالیات	اتحاد یهودیت توراتی حزبی صهیونیستی نیست، از قبول مقام وزارت در کابینه خودداری می کند	لیبرالیسم اقتصادی، محدودیت قضایی، اجرای قانون دولت ملت، مخالف تأسیس یک کشور فلسطین، افزایش مهاجرت یهودیان، کاهش برنامه ریزیهای متمرکز در اقتصاد	رویکردهای پراگماتیستی در سیاست خارجی و سیاست های اقتصادی سوسیال دموکراتیک، راه حل دو دولت کشور، لغو قانون دولت ملت، توسعه صلح و یک توافق سیاسی با اعراب فلسطین، راه حل دو دولت	عدم ائتلاف با یک دولت جناح راست به ریاست نتانیاهو، دفاع از ماهیت دموکراتیک دولت با تأکید بر دیوان عالی کشور، لغو قانون دولت ملت، توسعه صلح و یک توافق سیاسی با اعراب فلسطین، راه حل دو دولت

با توجه به طیف‌بندی بالا و نیز براساس منابع و داده‌های تجربی که در صفحات پیشین ذکر آن رفت، درجه تبعیت و پابندی هر یک از سه نخست وزیر بالا به گفتمان دینی را می‌توان سنجد. دوران زمامداری بنیامین نتانیاهو را می‌توان تثبیت حاکمیت صهیونیسم رادیکال بر سیاست خارجی رژیم صهیونیستی تلقی کرد. وی از طرح اسرائیل بزرگ شامل کشور رژیم صهیونیستی و سرزمین‌های اشغالی (بیت المقدس شرقی) حمایت می‌کند و ابتکارات اخیر وی از جمله طرح معامله قرن و الحاق کرانه باختری را باید در این راستا ارزیابی کرد.

در مقابل شارون به طیف میانه و یا راست میانه تعلق داشت و تا حدی در مسائل سیاست خارجی که مبتنی بر انگاره‌های دینی بود، کمی با تسامح برخورد می‌کرد. البته او هرگز یک ایدئولوگ راستگرا نبود، اما با این حال، سخت نگران حفظ اسرائیل به عنوان یک «دولت یهودی» بود. در این میان، حزب کار تحت رهبری ایهود باراک با توجه به سطح پایین‌تر پابندی به انگاره‌های مذهبی، در مقایسه با حزب لیکود و حزب کادیما در روند مذاکرات با فلسطینی‌ها و اعراب منعطف‌تر عمل کرده است. آن‌ها در مقابل مهمترین مسئله‌ای که احزاب اسرائیلی در سیاست داخلی و خارجی با آن مواجه هستند، یعنی مسئله فلسطینیان، اعتقاد به جدایی دارند که از طریق فشارهای اقتصادی و یا توافق در قالب دو دولت سعی در تحقق آن داشتند.

در مقابل صهیونیست‌های راست‌گرای لیکود تحت رهبری نتانیاهو، قدس را پایتخت ابدی یهود و غیرقابل مذاکره می‌دانسته و توسعه شهرک‌ها در اراضی فلسطینی و عدم بازگشت به مرزهای ۱۹۴۷ را از اصول سیاسی مذهبی خود تلقی می‌کنند. از سوی دیگر، جریان راست میانه کادیما تحت رهبری شارون در قبال مسئله فلسطینیان بر جدایی و تأسیس دیوار حائل تأکید می‌ساخت که این موضوع باعث باقی ماندن بخشی از جامعه یهودیان شهرک نشین در کرانه باختری می‌گردید و در این راستا، شارون در آن زمان تحت فشار جریان راست افراطی و متهم به سازش خیانت به انگاره‌های یهودیت بود. مطابق با آموزه‌های صهیونیستی که در طیف راست مسلط است و بر ایستارهای تلمود و تورات بنیان نهاده شده است، «یهودیان نزد خداوند یک قوم مقدس هستند و خداوند آن‌ها را از بین تمام اقوام روی زمین برگزید تا قوم خاص او باشند (خروج، باب ۳۴، آیه ۵، ۶، ۷، صفحه ۶۷۷ کتاب مقدس).

براساس این آموزه‌ها هرگونه تسلطی و سلطه‌ای بر یهودیان ناپذیرفتنی است و باید همه

یهودیان (حتی شهرک‌های یهودی نشین کرانه باختری) تحت حکومت اسرائیل بزرگ باشند. این طیف از بازگشت یهودیان حمایت می‌سازند، با زندگی یهودیان با اعراب کنار می‌آیند و فقط تسلط یهودیان بر آن‌ها را می‌خواهند، اما بحث جدایی، دیوار حائل که باعث شود بخشی از یهودیان را که تحت انقیاد مسلمانان عرب باشند، نمی‌پذیرند. سیاست معاصر بنیامین نتانیاهو تا حد زیادی در قالب این ایستارها و آموزه‌های بعضاً تحریف شده تورات و تلمود در مورد برتری نژادی یهودیان (هال، ۱۳۷۷: ۵۳) قابل تحلیل است.

۵- نتیجه‌گیری:

گفتمان مذهبی را می‌توان به عنوان مهم‌ترین عنصر برای شکل‌دهی به سیاست خارجی اسرائیل در نظر گرفت. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که گفتمان سیاست خارجی نخست‌وزیران اسرائیل (از احزاب و طیف‌های مختلف سیاسی) متأثر شدید از فرهنگ سیاسی دینی یهود است که بر خط و مشی‌های کلان رفتار خارجی و به ویژه موضوع اساسی‌تر آن یعنی منازعه با مسلمانان، اعراب و فلسطینیان بازتاب دارد.

به طور کلی، ادعای تشکیل اسرائیل بزرگ در سرزمین مقدس که بنا بر آیات تورات شامل کشورهای فلسطین، مصر، سوریه، اردن و لبنان بوده، تأثیر مستقیمی بر سیاست خارجی این کشور نسبت به کشورهای همسایه خود داشته است. عناصر کلی سیاست خارجی اسرائیل در دوران این سه نخست‌وزیر اخیر تحت تأثیر عامل مشروعیت مذهبی بود، اما در این میان، سیاست خارجی اسرائیل در زمان نخست‌وزیری نتانیاهو بیشتر از زمان باراک و شارون بر حفظ سرزمین‌های اشغالی فلسطین و کشورهای همسایه خود مبتنی بوده است تا بتواند به وعده‌های کتاب مقدس تورات جامه عمل بپوشاند که تا اندازه‌ای در این زمینه موفق شد و توانست سرزمین‌های تحت اشغال خود را حفظ کند.

ارزیابی‌ها از عوامل متنی و مواضع گفتمانی سه نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی نشان می‌دهد که رهبران این رژیم عمدتاً سیاست خارجی خود را بر هویت دینی متضاد، تعارضات گفتمانی، امر و دستورات مقدس یهود، وجود تعارض و کشمکش اساسی با مسلمانان مبتنی می‌سازند و از این طریق به خشونت‌ها، توسعه‌طلبی‌ها و تجاوزات مستمر ۷۰ ساله اخیر خود علیه فلسطینیان مشروعیت می‌بخشند.

همانطور که این مقاله نشان داد، نگرش و راهبرد مذهبی توسعه‌طلبانه و تهاجمی منحصر به جریان راست اسرائیل نیست. بنیانگذاران و رهبران احزاب چپ و گارگری نیز اگر نه به صراحت و تندی جریان راست، اما دست کم در عمل به اندازه کافی شیوه نگرش و راهبرد مشابهی را به نمایش گذاشته‌اند. نخست‌وزیران حزب کارگر نیز به همان اندازه جریان راست، به ایدئولوژی مذهبی برآمده از یهود باور دارند و حتی برخی بر این ایده پای می‌فشارند که حزب کارگر می‌تواند برنامه‌های جریان راست و حزب لیکود (و بعدها حزب کاریما به عنوان گرایش معتدل) را بهتر از آن تحقق بخشد.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الإسلامي
فصلنامه علمی - پژوهشی
پژوهش‌های پایه‌ای جهان اسلام

۱۶۲

سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹

دو گروه‌بندی راست و چپ و همچنین در مورد دیدگاه‌های اساسی دو حزب گفته شد، تفاوت فاحشی بین آن‌ها به نظر نمی‌رسد. این دو در راهبرد توسعه‌طلبانه و تهاجمی خود تفاوتی با یکدیگر ندارند و تنها در تاکتیک‌ها و ابزار از هم متمایز می‌شوند. این تمایز نیز خود حاصل برداشت دوگانه دو حزب از برخی عوامل محیطی است. از جمله لیکود اهمیت و اولویت را به خواسته‌های مذهبی یهود داده و جهان خارج و خواسته‌های آن را به هیچ می‌پندارد. اما کارگر رفتارهای خود را بر اساس مقتضیات محیطی و در راستای رسیدن به خواسته‌های ایدئولوژی یهودی اسرائیل تنظیم می‌کند و لذا گاهی مسیرهای گمراه‌کننده و انحرافی را می‌پیماید و شیوه رفتاری آرمانی لیکود و عمل‌گرایانه کارگر از همین جا متمایز می‌شود.

منابع و مأخذ:

۱. اسلامی، محسن (۱۳۹۳)، سیاست خارجی اسرائیل، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۲. آهویی، مهدی (۱۳۹۳)، «صهیونیسم مذهبی و نقش راهبردی آن در سیاست خارجی اسرائیل»، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۶۶، صص ۱۲۹-۱۶۰.
۳. المسیری، عبدالوهاب (۱۳۸۳)، دایره المعارف یهود، یهودیت و صهیونیسم، ترجمه مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های تاریخ خاورمیانه، جلد ۴، تهران: دبیرخانه کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین.
۴. الشامی، رشاد عبدالله (۱۹۹۴)، القوی الدینیة فی اسرائیل، بین تکفیر الدوله و لعبه السیاسیة، کویت، عالم المعرفة.
۵. افتخاری، اصغر و بابایی، ابوالفضل (۱۳۹۷)، «تحلیل عوامل تأثیرگذار بر سیاست خارجی رژیم صهیونیستی (با تأکید بر نظریه جیمز روزنا)». جستارهای سیاسی معاصر، ۹(۳)، صص ۵۳-۷۷.
۶. بیات، ناصر (۱۳۷۸)، نقش جریان‌ات راست در تعیین سیاست خارجی دولت نتانیا‌هو، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی.
۷. بیات، ناصر (۱۳۷۹)، «جریان‌های سیاسی و سیاست خارجی اسرائیل»، مطالعات خاورمیانه، شماره ۲۲، صص ۳۷-۸۲.
۸. توسلی رکن آبادی، مجید و رضایی، نیما (۱۳۸۸)، «تأثیر ساختار حزبی بر سیاست خارجی اسرائیل در قبال جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات سیاسی بین‌المللی، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۴۱-۱۶۹.
۹. حاجی یوسفی، امیرمحمد و اسلامی، محسن (۱۳۸۸)، «عوامل تأثیرگذار بر سیاست خارجی اسرائیل: ارائه مدلی تحلیلی»، فصلنامه سیاست، دوره ۳۹، شماره ۳.
۱۰. دهشیری، محمدرضا و مشتاقی، الله‌کرم (۱۳۹۴)، «بررسی منابع تأثیرگذار بر سیاست خارجی و استراتژی امنیتی رژیم صهیونیستی پس از تحولات بیداری اسلامی»، فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، سال ۱۲، شماره ۱، صص ۲۹-۵۰.
۱۱. سیروس، حسین (۱۳۸۰)، «نقش نخبگان اسرائیل در اشغال جنوب فلسطین»، مطالعات فلسطین، شماره ۱، صص ۱۰۷-۱۲۶.
۱۲. فرزاد، فرزانه (۱۳۸۳)، مجموعه مقالات دهم‌اندیشی ترجمه‌شناسی، تهران: انتشارات یلدا قلم.
۱۳. فرکلاف، نورمن (۱۳۷۹)، تحلیل انتقادی گفتمان، ترجمه فاطمه شایسته پیران و دیگران، تهران: مرکز مطالعه و تحقیقات رسانه‌ها.
۱۴. کوهکن، علیرضا (۱۳۸۷)، «جستاری در عملکرد اپیک در سیاست خاورمیانه‌ای ایالات متحده، مجله راهبرد توسعه، شماره ۱۶.
۱۵. گروه ترجمه (۱۳۷۸)، «خلاصه‌ای از برنامه‌های ایهود باراک در انتخابات مه ۱۹۹۹»، مطالعات فلسطین، شماره ۱، صص ۱۲۷-۱۳۰.

فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام

۱۶۴

سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹

فصلنامه علمی-پژوهشی
مجموعه‌ی دراست‌های جهان اسلام

۱۶۵

تحلیل گفتمانی دین در سیاست خارجی نخست وزیران ...

۱۶. متقی، ابراهیم و ثابت، علی (۱۳۹۱)، «مبانی و هستی‌شناسی تفکر امنیتی رژیم صهیونیستی»، مجله آفاق امنیت، شماره ۱۷، صص ۱۵۹-۱۹۰.
۱۷. مؤسسات مطالعات فلسطینی (۱۳۷۷)، سیاست و حکومت در رژیم صهیونیستی، ترجمه مرکز مطالعات و تحقیقات اندیشه‌سازان نور، تهران: نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۱۸. مطالعات فلسطین (۱۳۷۸ الف)، «رویدادها: فلسطین اشغالی در پاییز ۱۳۷۸»، مجله مطالعات فلسطین، شماره ۲، صص ۱۹۶-۲۴۱.
۱۹. مطالعات فلسطین (۱۳۷۸ ب)، «رویدادها: فلسطین اشغالی در بهار و تابستان ۷۸»، مجله مطالعات فلسطین، شماره ۲، صص ۱۰۷-۲۰۴.
۲۰. مهتدی، محمدعلی (۱۳۷۳)، «احزاب سیاسی اسرائیل»، فصلنامه خاورمیانه، شماره ۳.
۲۱. نصیری، قدیر (۱۳۸۱)، «حادثه ۱۱ سپتامبر: نظریه‌ها و تفسیرها»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال پنجم، شماره ۳ و ۴، شماره ۱۷ و ۱۸، صص ۶۷۱-۶۹۳.
۲۲. هال، سل (۱۳۷۷)، تدارک جنگ بزرگ؛ براساس پیشگویی انبیای بنی اسرائیل، ترجمه خسرو اسدی، تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا.
23. Fairclough, Norman (2010), *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, London: Longman.
24. Howarth, David and Stavrakakis, Yannis (2000), "Introducing discourse theory and political analysis" in David Howarth, Aletta J. Norval and Yannis Stavrakakis, *Discourse theory and political analysis Identities, hegemonies and social change*. Manchester and New York: Manchester University Press.
25. Aronoff, Y. (2010), "From Warfare to Withdrawal: The Legacy of Ariel Sharon", *Israel Studies*, 15(2), 149-172.
26. Javadikouchaksaraei, M, Bustami, M. R. and Farouk, A. F. A. (2016), "The Rise of Jewish Religious Nationalism and Israeli 330
27. Ravitzky, Aviezer (1993), *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism*, translated by Michael Swirsky and Jonathan Chipman, Chicago: The University of Chicago Press.
28. Mnookin, Robert H. and Eiran, Ehud (2005) "Discord Behind the Table: The Internal Conflict among Israeli Jews Concerning the Future of Settlements in the West Bank and Gaza", *Journal of Dispute Resolution*, Vol. 2005: 1.
29. Solarz, Anna (2020), "Religion and International Relations in the Middle East as a Challenge for International Relations (IR) Studies", *Religions*, 11, 150, 1-20.

30. Sandler, Shmuel (2018), *The Jewish Origins of Israeli Foreign Policy A Study in Tradition and Survival*, Routledge.
31. Warner, Carolyn M. and Walker, Stephen G. (2011), "Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis", *Foreign Policy Analysis*, Volume 7, Issue 1, January 2011, pp. 113-135,

منابع اینترنتی:

۳۲. ایسنا (۱۳۹۷/۲/۲۴)، «سفارت آمریکا در قدس افتتاح شد»، مشاهده آنلاین در: <https://www.isna.ir/news/97022413580>
۳۳. ایسنا (۱۳۸۲/۱۰/۳۰)، «شارون خطاب به قانون‌گذاران رژیم صهیونیستی: صلح با سوریه یعنی عقب‌نشینی از بلندی‌های جولان»، مشاهده آنلاین در: [13468-https://www.isna.ir/news/8210](https://www.isna.ir/news/8210)
۳۴. باشگاه خبرنگاران جوان (۱۳۹۶/۱۱/۲۷)، «اهداف رژیم صهیونیستی از توسعه شهرک‌های یهودی‌نشین در اراضی اشغالی چیست؟»، مشاهده آنلاین در: <https://www.yjc.ir/fa/news/6438805>
۳۵. باشگاه خبرنگاران جوان (۱۳۹۴/۱۱/۸)، «نتانیاهو: ایران و حماس هولوکاست دیگری را خواستارند»، مشاهده آنلاین در: <https://www.yjc.ir/fa/news/5478120>
۳۶. توسی طبیبی، مریم (۲۰۱۸/۵/۲۸)، «چرا انتقال سفارت آمریکا به بیت‌المقدس حساسیت برانگیز است؟»، مشاهده آنلاین در: [http://fa.euronews.com/2018-why-moving-the-us-embassy-to-14/05/http://fa.euronews.com/2018-jerusalem-is-important](http://fa.euronews.com/2018/why-moving-the-us-embassy-to-14/05/http://fa.euronews.com/2018-why-moving-the-us-embassy-to-14/05/http://fa.euronews.com/2018-jerusalem-is-important)
۳۷. خبرگزاری فارس (۱۳۹۷/۹/۱۹)، «ماکرون: فرانسه مخالف بیانیه ترامپ درباره قدس است / نتانیاهو: باید تجاوزگری ایران را در منطقه متوقف کنیم»، مشاهده آنلاین در: <https://www.farsnews.com/news/13960919001810>
۳۸. دانشنامه صهیونیسم و اسرائیل (بی‌تا)، «آریل شارون»، مشاهده آنلاین در: <http://zien.maarefelestin.com>
۳۹. دویچه وله (۲۰۰۹/۶/۱۴)، «موافقت مشروط نخست‌وزیر اسرائیل با کشور مستقل فلسطینی»، مشاهده آنلاین در: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4325822,00.html>
۴۰. دویچه وله (۲۰۱۱/۵/۲۴)، «نتانیاهو بازگشت به مرزهای ۱۹۶۷ را رد کرد»، مشاهده آنلاین در: <http://p.dw.com/p/11NVF>
۴۱. راک خواه، فاطمه (۱۳۸۲/۸/۲)، «صهیونیسم (پیدایش، گسترش، ساختار)»، مشاهده آنلاین در: <http://old.ido.ir/a.aspx?a=1384080201>
۴۲. صفایی، امیرحسین (۱۳۹۳/۲/۱۷)، «ارجاع تاریخی احمقانه نتانیاهو در کنگره آمریکا و تهدید تلویحی مردم ایران»، مشاهده آنلاین در: <http://www.vatanemrooz.ir/Newspaper/BlockPrint/134973>
۴۳. عصر ایران (۱۳۹۴/۸/۲۰)، «نتانیاهو: یهودیان اختلافات درباره توافق هسته‌ای ایران را کنار بگذارند»

فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهش‌های بانی جهان اسلام

۱۶۶

سال دهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۹

مشاهده آنلاین در: <http://www.asriran.com/fa/news/430738>

۴۴. عصر ایران (۱۳۹۶/۱۲/۱۵)، «نتانياهو: باید ایران را متوقف کرد/ ایرانی‌ها نمی‌توانند اسرائیل را نابود کنند»،

مشاهده آنلاین در: <http://www.asriran.com/fa/news/597183>

۴۵. مشرق (۱۳۹۶/۱۰/۲۵)، «نتانياهو: فلسطینی‌ها دولت یهود را قبول ندارند»، مشاهده آنلاین در: <https://www.mashreghnews.ir/news/821221>

۴۶. همشهری (۱۳۸۲/۶/۲)، «برهم زننده صلح»، مشاهده آنلاین در: <http://www.hamshahrionline.ir/>

world/_siasatw.htm/820602/HAMNEWS/1382

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۰۰۳۰۵

به این مقاله این گونه ارجاع دهید:

ولایتی، عبدالرحمن؛ دهقانی فیروز آبادی، سید جلال؛ احسان، شاکری خویی؛ علیپور، جواد (۱۳۹۹)، «تحلیل

گفتمانی دین در سیاست خارجی نخست وزیران رژیم صهیونیستی» فصلنامه پژوهشهای سیاسی جهان اسلام،

س ۱۰، ش ۳، پاییز ۹۹، صص ۱۶۷-۱۳۷.

فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام